

Malíř a dívka

Margriet de Moorová

Přeložila Magda de Bruin Hübllová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2011

This book has been published with the financial support of the Dutch
Foundation for Literature.

Tato kniha vychází s finanční podporou Nederlands Letterenfonds.

Copyright: *De schilder en het meisje* © Margriet de Moor
Translation and Afterword © Magda de Bruin Hübllová, 2011

ISBN 978-80-87053-56-0

Handwritten musical score for voice and harpsichord. The score is in D minor (two flats) and 4/4 time. The voice part has lyrics "Mein jun-ges Le-ben hat ein End,". Performance instructions include "whispering, fortissimo", "seiza vibrato", and "pp". The harpsichord part includes a "P" dynamic marking and a fermata over a chord.

Mein junges Leben hat ein End...

Jan Pieterszoon Sweelinck, zpracoval Louis Andriessen

Ale ta Židovská nevěsta – jak nekonečně sympatický obraz...

Vincent van Gogh

Tehdy, tady

V den, kdy dívku uškrtili, vyrazil malíř do města už ráno. Jinak by tou dobou pracoval, teď kráčet po Rozengrachtu. Bylo po desáté a velmi pěkné počasí. Stísněnost, kterou pocítoval celý uplynulý týden, polevila. První květnové dny jsou od přírody radostné, na léto s úporným horkem ještě nemyslíme. V ranním světle se průčelí domů skládají z odstínů šedé a hnědé, černá není potřeba, a nebe nad nimi je nepojmenovatelně modré. Přešel ulici. Podélně zvrásněné čelo mu dodávalo vzezření myslitele, a tím také byl. Malíři jsou zvyklí myslet rukama.

U křižovatky s Prinsengrachten ho upoutalo, jak živo tam je. Dav směřoval k mostu přes Nieuwezijds Achterburgwal. Co mají všichni za lubem, tam dál u radnice? Ten, kdo jde tudy, jde totiž na Dam. V ohybu o několik kroků dál se zastavil a předklonil se, aby se na to přeptal. Pod schůdky u vchodu pro služebnictvo stála nějaká žena a oběma rukama zavírala dveře.

„Co se děje?“

Služebná se ohlédlá přes rameno. Uviděla starého pána s pronikavými očima, který neví, co podle ní už několik dní ví celé město. Vyšplhala po schůdkách.

„Copak to nevíte?“

Je Justiční den.

Žádná odezva.

Na Damu je poprava.

Aha, přikývl a chtěl jít dál, ale žena na něj nepřestala důrazně upírat oči. To zvláštní ještě přijde. Zahlédl, jak se jí stáhly tváře a ústa, v očích zableskla zvědavost palčivá jako velká touha.

„Ženská,“ řekla. „Holka. Teprv osmnáctiletá.“

Pokročila šikmo dopředu, aby mohl projít.

„Je to v jedenáct,“ dodala.

Když šel dál, byl v zásadě pořád ještě na cestě do Warmoesstraat, aby si u jednoho ze svých dodavatelů nakoupil potřeby pro plátno, rozpracované dílo, které v tuto chvíli už daleko přesáhlo jeho rozum i myšlenky, a proto ho přitahovalo jako magnet. Milenecký pár, dvojice ve zlaté a rudé zasazená do tmavého prostoru. Výjimečně nebylo plátno určené pro někoho jiného – do chvíle, kdy bude nutně potřebovat peníze, je to, co se na něm zobrazuje, jeho. Čerstvá zpráva se mu přesto vloudila do srdce, zůstane tam a bude žadonit o jeho pozornost. Popravy se ve městě konaly pravidelně. Někteří se na ně chodili dívat – tedy přinejmenším pár set lidí, a když případ dráždil představivost, přišlo jich někdy přes tisíc –, jiní tam nechodili nikdy.

V Leidenu, jako dítě, už ovšem někdy viděl popravu oběšením. Ale uškrcením, to ne. Je to snad něco zvlášť určené pro zločince ženského pohlaví? Vsedě. Přijde jim to snad decentnější?

V uších mu ještě znělo těch pár slov, která mu sdělovala, co se tu chystá, co se už děje v životě dívky, teprve osmnáctileté. K mostu došel ve chvíli, kdy se rozezněly zvony. Nejdřív v dálce, dutě, zvolna, brzy přehlušené těžkým duněním přímo nad jeho hlavou, v Západním kostele.

To přehánějí, připadalo mu.

Skutečně dnes v kostelích vyzváněli víc než jindy, a bylo to pochopitelné. V tomhle městě ženu nepopravovali už dlouhý čas, přesněji řečeno jedenadvacet let. Muže poměrně pravidelně. Zločince, násilníky, recidivisty, dřív nebo později trpělivost došla a vpletli je do kola nebo oběsili.

Ačkoliv měl Dam prostě na cestě, způsobil ten randál, že to tam teď malíře táhlo jinak, naléhavě, v davu, který ho vstřebal. Rozčilovalo ho to. Nedávno viděl v jedné knize obrázek pohanského

bůžka. Měl rohatou buvolí hlavu a čtyři ohnuté lidské paže. V určité dny, jak si malíř se zájmem přečetl, uvnitř sochy rozdělali prudký oheň a lid dostal příležitost bůžka si naklonit tím, že mu do žhavé náruče vloží oběť: ovoce, živé ptáky, savce, otroka, vězně či – a toho si božstvo cenilo nejvíc – vlastní dítě.

Obětovat vlastní dítě, po zralé úvaze, když jsme mu nejdřív svázali nožičky jak drůbeži. To přece přesahuje určitou mez. Objevili snad ti divoši v jistém podobenství, které se zdá šílené, ale možná není, jazyk svého boha?

Říkal si, že by snad raději měl zabočit doleva. Na popravy neměl chuť – ani na ty z lidské, ani na ty z Boží vůle. Před neceletým rokem mu umřela žena. Na protější stranu Damraku se dá dojít i přes mosty u Nieuwe Dijku. Mezitím se objevila zadní fasáda radnice jako obrovská nažloutle bílá plocha, u země zablácená došeda, totálně drtící celé okolí. Tam vpravo, v jedné z podzemních kobek tedy vězní tu holčinu, nad hlavou se jí tyčí jedna z nejmohutnějších staveb Evropy, změř dokonale sladěných délek a výšek, přesně propočítaných a s pyšnou vůlí, od stavitele po zedníka, přísně dodržovaných, která vysílá jediné poselství.

Tohle je Amsterdam, tohle je svět.

Složil ruce za zády, zvolnil krok. Budova, v níž už častokrát byl, se mu v duchu před očima otevřela jako domek z karet. Schodiště, ochozy, kanceláře, všechno načrtnuté okolo třeptivého sálu, majetku městského obyvatelstva, morálního vlastnictví občanů, kteří mají plné právo sem po libosti vcházet, okounět, vyřizovat různé záležitosti a chodit v trepkách po kruzích s mapou světa a nebeské klenby, vykládaných v mramorové podlaze.

Vtom ho zaskočila myšlenka, až se zastavil. Takové záblesky je vždycky třeba brát vážně. Vrazil do něj muž s psíkem v náruči. Ti dva na sebe pohlédli sotva na píd' daleko od sebe, ne déle než na vteřinu, v níž si jeden pomyslel: co kdybych dva takové dokonalé kruhy vztyčil v pozadí mužského portrétu? A v níž si ten druhý

nepomyslel vůbec nic, protože měl plnou hlavu vyzvánění, dunivého svolávání, bezpochyby slyšitelného až do nitra budovy.

Za chvíli se s dívčí vražednicí pomodlí.

A v návaznosti na to se jí naposledy zeptají, zda cítí lítost.

Ta paličatá holka řekne ne.

Oči choré, slepé, chybějící

Pohoršeně na budovu mrkl – oplatila mu kamenným pohledem a měla v tom naprostou pravdu – a zabočil doleva. Divy mají vždycky pravdu. Stavitel tohoto divu, hašteřivý pijan, který měl ale prostudovaného Vitruvia, s několika skálopevními argumenty pohanského kolegy souhlasil. No ovšem! Myslet velkolepě znamená myslet stručně. K rýsovacímu prknu usedal s úplně jasnou hlavou.

Stavba Božího stvoření je dokonalá díky dokonalým rozměrům. Stvoření, nebo to nazvěme Bůh, myslí symetricky. Jeho aritmetické a geometrické rozměry stanovené pro celý vesmír platí přirozeně i pro Jeho výtvor číslo jedna. Pro nás. Jestliže má stavba odrážet dokonalost stvoření, měli bychom ji vybudovat analogicky našemu lidskému tělu.

A tak se amsterodamskému občanovi, který mívá radnici nebo vstoupí dovnitř, dostane něco kolosálních moudrostí z doby před rokem nula. Chápat je nemusí. Stačí, když se podívá na rozměry průčelí a rozmístění oken, hlavic sloupů a frontonů, a jeho pochopení se rozvine jako vlajka. I ty, náhodný chodče, jsi stvořen k aritmetickému a geometrickému obrazu Božímu. Zeširoka vzpaž, zaujmi pořádný stoj rozkročný, vezmi pero a pravítko a spoj ruce a nohy do čtverce. Stejně jako v Jeho čtverci budou vrcholy přesně zapadat do Jeho kruhu!

Velký zázrak, a dá se dokázat.

Čerstvý div světa spočívá na skeletu z tisíců borových kmenů. Amsterodamský dělník je se zpěvem a řevem zatloukl do bažinaté půdy až po pevný písek ve dvanáctimetrové hloubce. Hrubá,

neviditelná, obětavá práce. Kdo však vejde, vidí hned, že i taková robota smí být v tomhle městě dalekosáhle velkolepá, bezostyšně samolibá. Umělci musí být přesvědčeni, že jsou skvělí. Docela dobří nestačí. Sochy, okna, lustry, malby, reliéfy a mozaiky v interiéru jsou vesměs mistrně navržené a provedené. My, občané, majitelé této oslňující podívané, se přesvědčujeme, že párem šikovných rukou lze změnit svět.

Cizinci většinou chvíli ohromeně mlčí.

A pak: „Jenže... Svatý Petr je větší.“

„No dobře, ale to je církevní stavba.“

„Podle mě je Dóžecí palác v Benátkách přinejmenším stejně velký a určitě stejně nádherný.“

„Jenže prostý občan se dovnitř nepodívá.“

„Palác Uffizi ve Florencii...“

„Přesně to samý, vašnosto, jak říkám, obyčejný lidi tam jen tak nesmějí!“

I malíř byl v duchu ještě uvnitř. Cestou k druhému mostu u Nieuwe Dijku – k prvnímu ne, ten mu připadal ještě moc blízko k té nadcházející násilné smrti – kráčet po Nieuwezijds Achterburgwalu, ve skutečnosti však byl stále ještě *tam*.

První poschodí. Čas děje: před rokem a devíti měsíci. V jednom z ochozů Občanské síně visí ve výši sedmi metrů největší a nejobdiváčnější dílo, jaké kdy namaluje, historický výjev, jeho životní ponížení.

Pětice lidí se dívá vzhůru, on a čtyři členové umělecké komise, která sestává z obchodníka s dřevem, lodního magnáta a dvou ze čtyř městských purkmistrů – samí přebohatí a vybraní lidé. Srpen byl toho roku deštivý. Venku lilo, tady uvnitř plály svíce a louče, ale stejně bylo dost temno. Všichni plátno viděli už dřív, a přesto každého z nich znovu omráčilo, včetně malíře. Ohromující účinek spočívá v tom, že hmatatelný svět – schody, zdi, osvětlení, pět

živých mužů – bez významnějšího ohraničení přechází v šest metrů široký a více než pět metrů vysoký zdvojený svět, kde světlo je světlejší, prostor prostornější a skupina mužů u podlouhlého stolu o poznání věrohodnější než pětice, která se na ně v tomto okamžiku dívá. Dominantní figurou stolní společnosti je humpolácký kolohnát typu krále banditů, ale tedy s jakousi tiárou na hlavě, takže vlastně papež. Býčí šíje. V pěsti napřažený meč. Jako by vzešli z jakési pekelné kovárny, sedí tu pospolu v jasném nasvícení zdola.

Malíř vyčkával a poslouchal těžké oddechování kolem sebe. Vztek se někdy potřebuje chvílku nahřát. Člověk se rozčílí, ale neví vždycky hned proč.

„Takhle se to nedělá,“ zaslechl zamumlání.

Obchodník s dřevem.

Interiér obrazu připomínal vysokými stěnami, oblouky a schodištěm interiér tady na radnici, navozoval ale víc dojem jeskyně, nebezpečí. Díky drze strmé perspektivě se díváme jakoby z jámy v zemi vzhůru, na tu partu chlapíků, která jasně cosi chystá – my jsme mrtví, ti tam žijí.

„Ne, takhle se to nedělá.“

Lodní magnát.

Dívali se dál – plátno vyzařovalo vážnost, volnost, pití a krev, takové věci přitahují – a pak se čtyři regenti podívali ještě lépe: na tomto světském místě kalvinistické republiky to vyzařuje jakousi nevhodnou svatost. Tasené meče, výrazy tváří, nádobí, uředník, který zbožně, jako o život vyzývá pohár – ostatně sklenice je namalovaná mistrovsky, to dobře viděli, v tónech, které snad na paletě připomínají bahno či hlen, ale na plátně působí nesmírně lehce a povzneseně.

Malíř vyčkával, jako by k nim nepatřil. Co vlastně chtějí? Z tváří číst neumí, ne v terénu, ne bez pachu pryskyřice a lněného oleje, kousek uhlí by taky stačil. Tak co tedy chtějí? Pár úprav,

nijak zásadních, by se samozřejmě udělat dalo. Pak si obchodník s dřevem odkašlal, s pohledem stále ještě upřeným na humpoláckého barbara, náčelníka, který měl podle zadání představovat prvního nizozemského vzbouřence, jak v nočním lese kuje pikle proti Římanům.

Hlas zazněl tiše, ale rozhořčeně, jako by muž jen stěží spolkl své „sakra“.

„Je to jako nějaká pohanská verze Poslední večeře Páně.“

Malíř cítil, jak tím opadlo napětí. Jak ostatní pochopili, že tedy viděli dobře. Všichni čtyři teď sklouzli očima z obrazu na něj, jenže on nic neříkal, jen neurčitě pokývl. Ponížení se blíží, ale dosud je abstraktní. Nenabylo ještě podoby povozu, jinak používaného k přepravě piva, který se s velkým randálem přihrne na Rozengracht a zastaví před číslem 184. K tomu dojde teprve za pár dní.

Dřív než se ozve zaklepání, žena už otevírá.

„Jemináčku! Už to přivezli!“

Seběhnou se v polovině schodů, on z prvního patra, kde pracoval, ona od otevřených domovních dveří, kterými je vidět na ulici kůň, prázdný kozlík a kus trapného, až po oj posunutého nákladu – šedavá, nedbale svinutá role, přeložená na pár metrů délky.

Ještě ne. Kdepak. Šedavá role v tomto okamžiku ještě visí nádherně rozvinutá, barvami navrch, na jednom z nejčestnějších míst, kde vůbec viset může. Je to sice vlastně druhá volba, to jistě, ale i tak. Mezitím vyrukovala komise s kritickými poznámkami o divokém stylu díla, s argumenty, které byly bezesporu relevantní, ale u tvůrce vyvolaly jen úsměšek – tohle je safra moje nejlepší skupina, ještě lepší než ti střelci, co už dobrých dvacet let bez většího reptání visí ve střeleckém spolkovém domě De Doelen!

Jeho úsměšek je podráždil.

„Štětec není širočina,“ ozvalo se rozhněvaně.

„Někdy je,“ prohodil malíř.

„Jen tak si něco patláte.“

Malíř sklonil hlavu.

Jeden z purkmistrů teď otevřel světlezelené desky, vyjmul z nich kresbu a chtěl mu ji podat. Malíř se však ani nepohnul.

Náčrt zná, to dobře vědí.

Když radnice potřebovala osm obrazů, aby mohla vyvolávat, že my, Batávci, jsme tenkrát dali Caesarovi pěkně na frak, dostal zakázku jeden jeho bývalý žák. Úžasně šikovný kluk a tou dobou v Amsterdamu stejně slavný jako řecký Apellés, malíř všech malířů, z jehož díla nic nikdo nikdy neviděl ani neuvidí, protože existuje jen v ústním podání. Který talent ale zvládne takovou provokaci: osm pláten, v nichž se skrývá možnost famózního životního díla jednou provždy? A skutečně, ještě nebyly hotové ani přípravné skici, když to dítko štěstěny zemřelo, nebylo jasné na co, možná přece jen na nedostatek talentu.

Ponížení, teď už blizoučko, začalo být nevyhnutelné, když se diskuse zaměřila na chybějící oko batávského vzbouřence.

„Taková ohyzdná škvíra,“ zabrblal jeden.

„No právě, takové zohavení uprostřed obličeje!“

Malířův pohled ožil. Jestli na něco dokázal myslet s potěšením a fascinovaně, tak na prázdné oční důlky, na slepce a jednooké, kteří jeho plátna a panely a lepty zdobí téměř s nutkavostí.

„To oko, já vím...“

Souhlasně se ještě jednou zadíval nahoru na široký, dvojité strup sešitého očního víčka.

„Prý o něj přišel. To jistě víte, Tacitus to píše jasně.“

Přikývli, přistrčili mu pod nos skicu bývalého žáka a prohlásili, že odborně zdatný malíř musí zvládnout i jiné, vlastní možnosti. Zíral na náčrt nepřítomně, s lehkou závratí. Právě ho napadly dva nádherné případy oslepení, náměty, kterým už věnoval pár opravdu vydařených pláten. Okolnosti těch dvou starozákonních incidentů, došlo mu teď najednou, jsou mimořádně zlovolným způ-

sobem spřízněné. Když spícímu Samsonovi vrazili do jednoho, pak do druhého oka rozžhavený hrot tyče, snil právě o tom, že stále ještě odpočívá s hlavou na klíně ženy, do které je po uši zamilovaný. Když poctivec Tóbit schytl dávku vrabčích hovínek, ležel s otevřenými očima pod stromem a myslel na Boha.

„Tak prosím,“ zapíchli ukazováček do náčrtu. „Muž, který činí velká rozhodnutí, musí být bystrozraký. To tuhle váš nebožtík kolega pochopil znamenitě. A vojevůdce s poraněným okem lze zabrat i z profilu.“

Zdvořile se zadíval na zamhouřenou, mandlovitou linku upřeného oka.

„Škoda. To jste neměl.“

Regenti si vyměnili pohledy a rozhodli. Ponížení se stalo skutkem. A on zatím byl v myšlenkách u otce – v posledních letech před smrtí totiž oslepl.

Byla to vzpomínka na jeden zimní den, kdy uprostřed dopoledne otřel štětce a přezul se z domácích pantoflí do bot, protože mu najednou přišlo, že by měl ke starému otci, dokud to jde, zajít častěji. Bylo mu něco přes dvacet, ale bydlel a pracoval už ve vlastním bytě. Toho dne foukal ledový vítr. Leiden je hustě zastavěné pevnostní městečko, toho rána však jako by vítr jedním nepřetržitým poryvem pronikal rovnou z pólu všemi osmi branami současně. Nad Šibeničním kanálem se jako vždycky vznášela mračna skřehotajících racků. Bílí dravci slídící po kořisti, živé nebo mrtvé, na tom jim nezáleží. Viděl, jak kloužou vzduchem těsně nad zamrzlými loděmi. Když došel k domu v uličce Weddesteeg, musel se pořádně opřít do dveří. A pak, současně se zasténáním dřeva, se ze tmy ozval výkřik. V příštím okamžiku uviděl v kuchyni, osvětlené jen ohněm z krbu, napřímeného otce, jak se k němu s tápajícíma rukama blíží. V obličejí odvráceném od ohně se černaly oči. Prosebné, bezradné, upřené těsně vedle místa, kde stál.

Louče plápolaly. Předseda komise, jeden z purkmistrů, mu sdělil rozhodnutí, k němuž s politováním dospěli. Tři z nich mu pak pokynuli rukou na pozdrav a vzdálili se ochozem. Čtvrtý, v záchvatu kašle, mu ještě chvíli dělal společnost a oháněl se přitom kapesníkem.

Rozčilovalo ho to.

„Pivo mají dole!“

Muž přikývl, ale obrátil se k němu jen zády, slzy a dušnost naplno předvedl obrazu.

A tak mu malíř dál nevěnoval pozornost, zavrtěl hlavou a bez jediného ohlédnutí odešel od té kompozice s dokonalou perspektivou, pod níž skutečná zeď a skutečná podlaha slouží pouze jako podnět pro jinou architekturu. Co se v té jiné architektuře odehrává, událost z národní historie stará stovky let, nachází jemně a nenásilně cestu z oslepujícího šerosvitu do současnosti: Nizozemci jsou věrní, spolehliví, zbožní, podnikaví, otevření, přímí, poctiví, odbojní, chladnokrevní, nepoddajní a hrůzostrašně bojovní.

Město hlavou dolů

Rozladěný vyzváněním zvonů a odhodlán se jím ani v myšlenkách nezabývat kráčí po Nieuwezijds Achterburgwalu – tenhle název ulice za pár století z plánu zmizí, teď je to však ještě široký gracht s obytnými domy a s nábřežím táhnoucím se až k přístavu. Jako všude po městě se tu už zase kope a zeminu odvázejí na trakařích. Dělníci zatloukají do země několik středně velkých kůlů, používají k tomu „mařenu“, vydlabaný kůl, který nasadí napříč na vršek svislého exempláře a půl tuctu chlápků za něj tahá a věší se na něj. Vzhledem k rámusení zvonů provádějí tu práci sverepě a mlčky, jinak by si do rytmu zpívali nejrůznější obměny písničky, která začíná: *Wraž, wraž, wraž ho tam!*

U krámků, kde byl stálým zákazníkem, se jako obyčejně zastavil a prohlížel si výklad. Zbraně, sochy, zkamenělá zvířata, která jako druh už tisíce let neexistují, mrtvá mrtvoucí, ale která je přesto možné vzít do ruky, prohlédnout si je a – pokud je člověk při penězích – získat je do vlastnictví. Pohledem uvízl u několika knih na stole hned za sklem. Hebrejské, portugalské a latinské tituly. Samé knihy o Bohu. Syn mu vykládal, že před časem chodil po městě učený Žid, který tvrdil a pádně zdůvodňoval, že Bůh je summum všeho, co existuje a co se děje.

„Takže včetně mého bolení zubů?“ optal se otráveně, protože na to přišla řeč ve chvíli, kdy ho začalo píchat v čelisti – šilet bolesti začal až o pár hodin později.

Syn, pohotový co do chápavosti, pohotový co do soucitu, se na něj vylekaně podíval. Znají se navzájem. Znají se tak dobře, že když otec nadhodil bolení zubů, rázem si oba uvědomili, že bole-

ní zubů je bolení zubů, ale i cosi neslýchaného, cosi nesnesitelného, co náleží k věcem, které by se v řádném Božím díle neměly vyskytovat. Syn vrhl na otce temný pohled. Od těžké smrti, která postihla jeho nevlastní matku – úporně vzdorovala, nechtěla umřít –, v té chvíli uplynulo jen pár měsíců.

Ti dva se dali do řeči ve stoje v kuchyni, bylo to jednoho sychravého podzimního večera kolem jedenácté.

„Včetně tohohle.“

Syn miloval druhou otcovu ženu bezvýhradně. Postavil na stůl láhev rezné.

„Ochutnej.“

Malíř se synem se posadili ke stolu naproti sobě. V domě bylo velké ticho, déšť prozatím ustal, dcerka se služkou si už šly lehnout. Syn přišel domů před čtvrthodinkou, ale pořád ještě v kabátě, s povytaženými rameny pokračoval v mystickém hovoru, do něhož se zapojil v jedné krčmě na Zeedijkku.

„Ta hospoda hned na rohu? U Čápa?“

Bolest vystřelila. Malíř zaklonil hlavu a hodil kořalku do sebe.

„Jo. Už je to lepší?“

Místo odpovědi si malíř otřel ústa hřbetem ruky. „Sláva Bohu,“ zaklel tlumeně s pevně sevřenýma očima. Po chvíli ticha se naklonil nad stůl a se zájmem se podíval na syna.

„S kýms tam seděl?“

„Se dvěma chlápky, štangastama. Pili na sekeru.“

Syn mu nalil znovu.

„A jeden z nich byl ten učený Žid?“

„Ne, říkali, že ten teď bydlí v Rijnsburgu. Ale ještě nedávno ho potkali tady ve městě, u nějakýho jezuitskýho pátera vyklouze, co je teď otec od rodiny a má pět dětí, a věděli ještě docela přesně, co všechno vykládal.“

Malíř se vyptával, jen aby se neřeklo. Bolest začala polevovat jako pes, který zalézá do boudy, ale věřit se mu nedá.

„A co to bylo?“

Když poslouchal, co štamgasti vykládali, že ten Žid povídá, slyšel, jak se venku zase zvedá vítr a spouští se déšť. Bible prý není zdroj exaktního vědění, ale sbírka příběhů starých dobré dva tisíce let. Vzal láhev, pronesl: „Správně!“ a pozvedl hlavu. Někde se ozvalo ťukání. U zadní stěny, vpravo, možná se posunul kus okapu, v tom případě se teď uvolnila odpadní roura.

„... a taky prý povídal, že všechno, po čem jen člověk v životě může toužit, se dá vyjádřit prostinkou kresbičkou, snad nejbanálnějším geometrickým obrazcem, co existuje, rovnostranným trojúhelníkem. Ty tři přímký, vykládal, jsou tři hlavní lidské vášně. Kreslil je do vzduchu a k tomu ty vášně taky přesně vyjmenoval, jenže oni měli vypito, tak si zapamatovali jen jednu, tu základní. No, ta je ale taky nejdůležitější.“

Ťukání se změnilo v šoupání dřeva po kameni. Malíř se zvedl, otevřel spojovací dveře a došel k oknu ve studeném zadním pokoji, kde stály nebo visely obrazy na prodej.

„A sice?“ zašeptal a oťel loktem zamžené sklo. Pramínek vody vesele zurčel a prodíral se ke škvírám v plechové stříšce, pod níž bylo uložené dřevo na otop pro příští měsíc.

Než stačil syn v kuchyni odpovědět, zvolna, hlasem, který nasazujeme, když mluvíme jen sami pro sebe, došel malíř k trojhranné stoličce, na níž přes den spávala kočka.

„Že každý tvor, ať je na tom sebehůř, vždycky dělá všechno pro to, aby se udržel při životě. Jenom to. Být a nepřestat být.“

Shodil polštářek, vzal stoličku za nohy a zvedl si ji nad hlavu. Místo aby jí vši silou mrštil do okenní tabule, na několik okamžiků tak strnul a pak ji nesmírně obezřetně zase postavil.

Poslední chvíle jejího umírání už nedokázal unést.

Šestatřicetiletá žena, před týdnem ještě světlovlasá a kvetoucí, která těkavýma, krvavě rudýma zvířecíma očima vyhlíží z lůžka záchranu. Když si ho všimla, byl už u dveří. Poslední, co zahlédl,

než z úmrtního pokoje uprchl, byl jeho syn, jak si vylezl na židli u postele, naklonil se těsně k ní – to je strašně nebezpečné, na hranici sebevraždy – a začal jí něco šeptat do ucha.

Měl rád přezdívky. První ženě říkal ta Malá Zrzka (malá nebyla a zrzavá jen v určitém světle), jí obvykle říkal Ricky, ale taky někdy Maerti, což vlastně bylo jen označení její funkce, když k němu před mnoha lety přišla do domu. Po smrti svého otce šla na rok do služby k sedlákovi u nich ve vsi, na východě v kraji Achterhoek. Jedna ženská ze vsi jí řekla o dobrém místě v Amsterdamu, bydlel tam už bratr. Váhala měsíc. A pak, povzbuzována bratrem, který byl portýrem u Antonínské brány, trubačem na radnici a příležitostně samozřejmě i kopáčem, vyměnila tehdy dvacetiletá dívka skelný pohled kravských očí civících na zeď chléva za bystrý pohled malíře, podle ní rozhodně žádného protivy se záchvaty zlomyslnosti. Kdepak! Zvesela si zvykala na změnu pachu, z hnoje a mléka na tér, olej, kliš, pryskyřici, uhel a křídou, dokud se nerozšířil pach moru. Maerti znamená v achterhoeckém nářečí – podobně jako západofríské má zpěvný a dobromyslný tón – holka, děvečka, služtička.

Kráčel dál, prošel po Achterburgwalu, v myšlenkách jak u odmítnutého obrazu, tak u zemřelé ženy. Zabočil do uličky Korte Kolksteeg, na konci vešel na most a překročil Nieuwezijds Voorburgwal. Samozřejmě že nechtěla umřít. A jestli v tom někdo měl stoprocentní pravdu, tak ona. Optimismus je jedním z vedlejších účinků bezelstnosti. Ani když to začátkem léta začalo být ve městě cítit tím hnusným morem, nevšimla si toho hned. Kdo na prohnílost nedbá, nemá na okolní prohnílost právě nejlepší nos. Byla dobrotivá, hezká, měla krásně hebké tělo. Její tělo jí dokonale ztělesňovalo. Kdyby někdy u vetešníka nebo na dražbě nabízeli ženskou bustu s její šíjí, rameny a poprsím, takový pěkný kousek smetanového dolomitského alabastru, jehož povrch je pod

prsty hebký jako pudr, okamžitě by si ji koupil a doma by ji zahalil bílou kožešinkou. Ostatně fakt je, že mor zpočátku vůbec morem cítit není, není to žádný těžký a nečistý pach jako zasmrádlý kus ovaru vyhozený do grachtu, ale kořená vůně jako mořský větřík.

Na ulici bylo pořád ještě hodně lidí, většinou spěchali opačným směrem na Dam. Místo vpředu na ně nejspíš už nezbude. A tam už je Nieuwe Dijk a vpravo za rohem most přes Damrak.

Malíř, známá postava města, netečně zíral do dálky, protože netoužil, aby se jeho myšlenky pozdravem křížily s myšlenkami těch druhých.

... Jak k němu vzhledla, s tím ošuntělým hadrem srolovaným v náručí.

„Držíš ho?“ zeptal se.

V hlubokém předklonu na schodišti zahlédl, jak se přesto s povytaženými rameny zachichotala. A pak zase semkla rty, nad nosem jí naskočila vráska, protože tohle samozřejmě není žádná slast.

„Zvedej!“

Přišlo jim strašně nevhod, že radnice plátno doručila tak nečekaně rychle. Žák, co u nich byl na bytě, odjel na pár dní k příbuzným do Alphenu, služku zlobila záda. Museli to zvládnout ve třech.

Hej rup! Hej rup! Hej rup! Škubnutím popotáhli roli pokaždé o schůdek výš. Úplně dole nastavil syn plece jako funebrák pod rakev.

Toho dne už nedošlo na to, aby zabloudil aspoň jedinou myšlenkou k otázce, co si s tou hrůzou počít. Hrůza obsadila ateliér, všechno ostatní odsunuli stranou. Nastal večer. Malíř si v kuchyni zapálil fajfku, žena upekla kachnu. Najedli se v pěti, on, syn, žena, dcerka Neelie a služka – bylo jí už líp. Neelie dostala od matky na hraní kachní pařát, sval z něj ještě visel jako kus provázku. Když

za něj zatáhla, sevřel pařát prsty a blány, když povolila, jako by se zase vesele rozplaval pryč.

Druhý den vyrazil malíř hned po rozednění do ateliéru. Spal hlubokým spánkem a v teple, ženina tělesná teplota byla vyšší než jeho, byl zvyklý na její suchou, mírně žhnoucí pleť, nikdy se nepotila. Ať už to bylo písničkou, co si broukala ze spaní – *Prsselo tvuze, moklá gsemt' wsseckna* –, nebo nafialověle modrým nebem velmi časného úsvitu, samá vlídnost bez stopy zoufalství, zachtělo se mu s tím trápením tam na podlaze neprodleně zúctovat.

„Není sice ještě listopad...“ začal, jakmile se žena objevila. Postavila k němu na parapet talíř anýzových žemliček a sama si také vzala. „Tys přece o listopadových zabíjačkách vašemu tátovi pomáhala, ne?“

Její otec, lovčí na zámku Bredevoort, pokaždé asistoval i u zabíjačky.

„Jo,“ přisvědčila s plnou pusou. Vysedla si na parapet a vyprávěla, jak táta dokázal jediným promyšleným řezem vyvrhnout srnce a vnitřnosti složit u otevřeného břicha. Poslední rok, vyprávěla, když už byl nemocný, mu někdy pomáhala zavěsit zvěřinu na hambalek ve stodole, aby se odležela.

Netřeba zdůrazňovat, že chápala, kam muž míří, vždycky ho ve všem chápala. Když syn kolem osmé sešel k nim, uviděl nevlastní matku, jak zvenku brousí o cihlovou předprseň okna dva řeznické nože, jeden krátký a široký, jakým se dá přeříznout i chrupavka, a zhruba šest palců dlouhý a půldruhého palce široký porcovací nůž. Usmála se na něj přes sklo.

Práce zabrala celé dopoledne a část odpoledne. Když ve třech rozvinuli plátno na podlaze, stačilo malíři jen pár minut, než si zamnul bradu, dospěl k rozhodnutí a naškrábal na kousek papíru náčrtek. Šlo to ráz na ráz – tohle pryč, tamto pryč, co zůstane, bude pořád ještě velmi slušný obraz –, teprve samotné okleštění bude skutečná fuška. „Tak ukaž,“ řekl ženě a nastavil ruku. Podá-

la mu dlouhý nůž, ten byl lehčí. Poklekl, přitiskl se ke zdi pod parapetem a pevnými tahy začal ořezávat popředí a schody. Že u toho hekal a funěl, nic zvláštního neznamenal, protože to dělal, už když za pomoci dvou žáků popředí a schody na plátno nanášel, a dalo se očekávat, že i teď, jak měl ve zvyku při náruživém natírání, rozmazávání a sekání štětcem, v pravidelných intervalech zamumlá: „Výborně, pánové, tak se to dělá!“ Když vzhlédl, aby syna posunkem pobídl, ať začne na druhé straně, viděl, že chlapec už stojí připravený a v ruce, která mu volně visí u nohy, drží těžký krátký nůž.

A tak ořízli i postranní kusy, zdi, stromy, pár lidských figur, a až na konec, kolem večere, odstranil otec se synem celou horní část, která prostorovou velkorysostí nejenže vydechovala ducha tohoto plátna, ale i pláten několika dalších velikánů – Leonarda, Tiziana, Rubense, Velázquezze –, poněvadž umělecká díla spolu stejně jako lidé neustále rozmlouvají, a když si je někdo vezme do parády řeznickým nožem, umlkají, úplně jako lidé.

Stál na Starém mostě. Dostal se tam nepozorovaně a teď se zastavil, aby se v zamyšlení zadíval na vodu Damraku. Ta mu několik minut oplácela pohled studeným, šedočerným okem, až se začala zrcadlit, jak to má být, a ukázala mu převrácený obraz města. Vlevo kotvila řada tjalků z Hindelopenu, uvázaných u mola podél zadní fronty Warmoesstraat. Na pozadí nezbytná radnice s kusem městské věžnice. Vpravo opět řada pořádných korábů s korouhvemi vlajícími k jihovýchodu, které našly kotviště u nábřeží Damraku, zcela zastavěného stánky, krčmami a herberky.

Z jednoho z těch herberků se před týdnem vyřítilo děvče, se kterým se malíř dnes sejde. Jako všechna setkání bylo i tohle přichystáno dávno předem a v podstatě už započalo. Měla na sobě okrově hnědou sukni, zakrvácenou zelenou kazajku a nízké válenky ze sobí kůže. Byla rozrušením bez sebe. Jako vzteklý pes pře-

vrhla pult s úhoří, praštila do obličeje náhodného chodce, který ji chtěl zadržet, párkrát se ohlédla a hnala se dál. Když viděla, že nemá šanci pronásledovatelům uniknout, skočila do Damraku.

Neuměla plavat. Voda ji jak mlýnský vír táhla okamžitě dolů. Sukně se jí vyboulila, obuv nasákla, z vdechnuté vody v nose se rozkuckala, zhluboka se nadechla, lokla si a mrskala jak zběsilá rukama a nohama, protože kakraholte nechtěla umřít. Žádná bytost nechce, a ona už vůbec ne. Některé dívky neuvědoměle, jen v hloubi duše vědí, že jsou zrozené pro štěstí. Ona k nim patřila. A život jí v tom dával plně za pravdu. Vždyť které děvče, co už jako malé dítě ztratilo otce, má takové štěstí na nevlastní rodinu, otčima, starší sestru a bratra? A které děvče, jehož matka v druhém manželství dlouho nepřežije – sotva tři roky –, pak starší sestra tak hýčká, že se mu mateřské teplo úplně splete se sesterským? A skutečně se na chvíli vynořila, rozhodila rukama, ale s dávením znovu zmizela ve vodě odporne chuti, v jaké se cítí doma jedině mrchožravý úhoř. Když se vynořila podruhé, byly tu náhle dvě ruce jak lopaty.

Kapitán lodi Anna Lien ji za pačesy a zadní díl kazajky s brúčením vytáhl na palubu.

Na chvíli se na sebe udýchaně zadívali.

„Pusť mě!“ vykřikla, protože pořád ještě cítila pařát ve vlasech.

„Klídek, mladá,“ opáčil kapitán s přízvukem, jakým se mluví ve vsi Zwaagdijk, poblíž západofríského Enkhuizenu.